

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Aliksieiev, O.O., 2022. *Teoretychni ta praktychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do orhanizatsii indyvidualnoi roboty z uchniamy* [Theoretical and practical foundations of professional training of future physical education teachers for organizing individual work with students]. Ternopil, ZUNU, 312.
2. Bielikova, N. O., 2013. Suchasni tendentsii profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia ta sportu [Current trends in professional training of future specialists in physical education and sports]. *Visnyk Chernihivskoho nats. ped. un-tu im. T. H. Shevchenka*, 112 (2), 52-56.
3. Lohinova, N. I., 2023. Rozvytok proiektualnoi kompetentnosti vchyteliv, yak zaporuka vdaloi orhanizatsii bezpechnoho osvitnoho seredovyscha v umovakh dystantsiinoho navchannia [Development of teachers' design competence as a guarantee of successful organization of a safe educational environment in the context of distance learning]. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 2 (2), 1-9.
4. Nahorna, N. O., 2019. Zmistova kharakterystyka poniattia «proektno-tekhnologichna kompetentnist» maibutnikh vchyteliv tekhnologii [Content characteristics of the concept "project-technological competence" of future technology teachers]. *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka, Ser. Pedahohichni nauky*, 177 (2), 20-24.
5. Upatova, I.P., 2010. Naukovo-praktychna pidhotovka maibutnoho vchytelia-doslidnyka [Scientific and practical training of the future teacher-researcher]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 24, 200-211.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2025-38-96-108>

УДК: 378.016:76

Бренюк Алла Григорівна,

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4725-3024>

brenyuk@kpnu.edu.ua

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ТВОРІВ ГРАФІКИ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Аналіз графічних творів ґрунтується на основних характеристиках графіки як виду мистецтва, таких як: колір, композиція, жанр, сюжет, техніка, вид, стилістика тощо. Завдяки широкому спектру виражальних засобів (лінії, штриху,

плями, кольору, крапки), синтезу жанрів, технік і стилів, безмежній варіативності формоутворення графіка, як і живопис, володіє максимальною кількістю художніх можливостей.

За функціональним призначенням графіка поділяється на: станкову, книжкову, газетно-журнальну, афішу, плакат, прикладну, робочу, екслібрис. Функціональне призначення графічного твору впливає не лише на його розмір, але й на вибір сюжету і техніки виконання. За технологією вирізняють друковану графіку і рисунок. Для кожної з них характерні технологічні особливості, які залежать не лише від матеріалів, але й способів і прийомів втілення художнього образу.

Основним виражальним засобом графіки є лінія, яка несе в собі головне емоційне навантаження. Наділена естетичною і змістовною виразністю, вона здатна викликати фізичні, фізіологічні та психологічні відчуття. Інші виражальні засоби графіки (штрих, колір, пляма, і крапка) доповнюють лінію власними характеристиками, які професійний художник обов'язково враховує при створенні художнього твору.

Тематика графічних творів різниться відповідно до жанрів живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, сюжетно-тематична композиція тощо), які можуть існувати як окремо, так і у тісному взаємозв'язку. Також існують твори безпредметного графічного мистецтва, що не вписуються у традиційне розуміння «жанру» і не підпорядковуються загальноприйнятій класифікації.

Графіка тісно пов'язана з живописом. Для неї, як і для будь-якого виду мистецтва, властиве поняття композиції, закономірності якої є незмінною основою художньої творчості.

Художня манера яскраво відображає «почерк» художника або цілої епохи. Вона тісно пов'язана зі стилістикою. Стильова специфіка графіки не менш різноманітна, ніж засоби її зображення.

Не зважаючи на широкі виражальні можливості, мова графіки ще більш умовна, ніж живопису.

Ключові слова: мистецтво; графіка; лінія; рисунок; гравюра; композиція; жанр; студенти художніх спеціальностей.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Уміння аналізувати твори графіки є необхідними для студентів художніх спеціальностей, що навчаються у закладах вищої освіти. Такий досвід знадобиться їм у майбутній професійній діяльності, наприклад педагогічній, екскурсійній, науково-дослідній тощо. Як підсумок отриманих знань з історії мистецтва і графіки, аналіз графічних творів проводиться в контексті загального курсу під назвою «Аналіз творів мистецтва». Проведення візуального аналізу творів графіки здійснюється на основі знання та розуміння здобувачами основних характеристик графіки як виду мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема цілісного дослідження основних критеріїв аналізу творів графіки майже не висвітлена сучасними науковцями в галузі художньо-педагогічної сфери. Проте існує низка праць, присвячених основам графічного мистецтва, насамперед це підручники і навчально-методичні посібники для студентів художнього напрямку, різного роду словники та енциклопедії. У статті були використані праці С. Амеліної, Л. Владича, Л. Давиденко, О. Єжової, В. Іванова-Ахметова та ін., автори яких в окремих напрямках торкаються досліджуваної проблеми, але не роблять акцент на особливостях комплексного аналізу графічного твору. Їхній зміст часто є недостатніми для студентів художніх спеціальностей, які вивчають графіку переважно в контексті загального теоретичного курсу «Історія мистецтва» та практичних курсів «Рисунок» і «Техніки графіки». Для того, щоби полегшити їм проведення фахового мистецтвознавчого аналізу графічного твору, у статті було систематизовано основні характеристики графіки і відповідно до них розроблено орієнтовний зміст.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – дослідити методичні основи аналізу творів графіки як одного з ключових компонентів фахової підготовки студентів художніх спеціальностей, а також розробити орієнтовну структуру візуального аналізу графічного твору для застосування в освітньому процесі.

Завдання статті:

1. Визначити основні характеристики графіки як виду образотворчого мистецтва, що підлягають аналізу.
2. Обґрунтувати значення мистецтвознавчого аналізу графіки в системі фахової художньої освіти.
3. Проаналізувати класифікацію та функціональні різновиди графіки з методичної точки зору.
4. Окреслити технологічні особливості графічних технік, важливі для візуального аналізу.
5. Запропонувати орієнтовну структуру візуального аналізу твору графіки для студентів.
6. Сформулювати педагогічні підходи до формування навичок аналізу графічного мистецтва у здобувачів вищої освіти.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Графіка – вид образотворчого мистецтва, основу якого складає рисунок, саме слово походить від гр. «графо» – пишу, малюю; причому англійці вважають, що графіка – це «мистецтво чорно-білого». Це вид мистецтва, який містить в собі рисунок і друковані художні твори (гравюру). Графіка завжди супроводжувала живопис, але не завжди виділялася в самостійний вид мистецтва. Живописці, перш ніж писати фарбами, робили

попередні начерки пером, олівцем, вугіллям. Такі малюнки лаконічні: у швидких штрихах схоплена лише основна думка зображення, деталі опущені – це вже власне графічний підхід. Однак начерки і попередні рисунки не призначалися для публічного перегляду: це була особиста лабораторія майстра, його «кухня».

Особлива художня сила графічної мови – в її *лаконізмі*. Вона більш умовна, ніж живописна, не створює подібність «вікна в світ». Багато що опускаючи і недоговорюючи, графіка підкреслює лише характерне і виразне – інше глядач може домислити сам.

Починаючи з XIX ст., доки її не витіснила фотографія, графіка стала найпоширенішим видом мистецтва завдяки порівняльній швидкості виконання, здатності прямого відгуку на злободенні теми і, найголовніше, прямого контакту із друкарськими виданнями – газетою, журналом, книгою. Вона була своєрідним літописом сучасного життя, його подій і повсякденності, звичаїв і типів.

Найважливіша галузь застосування графіки – *оформлення книги*. Хороший ілюстратор не просто малює те, про що говориться в книзі, але й передає дух, стиль, художню манеру письменника. З мистецтвом графіки пов'язаний і *книжковий шрифт*, оскільки буква є графічним знаком.

Графіка не виключає використання *кольору*. Відповідно, за кольоровим вирішенням вона поділяється на чорно-білу, кольорову і монохромну (у відтінках одного кольору).

Проте, не заважаючи на кольорове розмаїття, фундаментальною основою графіки є два кольори: *чорний і білий*. Вони символізують дві енергії – позитивну і негативну, два начала. Весь світ пронизаний їх пульсуванням, повсюдно відчувається їх очевидна або незрима присутність [1, с. 116]. «Blanc et noir» – вираз, що дослівно перекладається як «чорне і біле». Він часто використовується в мистецтві, дизайні, фотографії та моді для позначення чорно-білої гами, контрасту світла й тіні або мінімалістичного стилю.

Основним виражальним засобом графіки є *лінія*, яка несе в собі головне емоційне навантаження. Наділена естетичною і змістовною виразністю, вона здатна викликати фізичні, фізіологічні та психологічні відчуття. «Емоційна палітра лінії може бути різноманітною: тонкою, витонченою і жорсткою, колючою, кутастою, може бути рішучою, сміливою, поривчастою і невпевненою, похлювливою... вона то посилюється, то слабне або геть зникає, а потім знову з'являється і звучить в усю силу олівця» [1, с. 116]. Формотворчі та просторові можливості лінії, як і її пластичні якості, необмежені.

Інші виражальні засоби графіки (штрих, колір, пляма і крапка) доповнюють лінію власними характеристиками, які професійний художник обов'язково враховує при створенні художнього твору.

За *технікою виконання* графіку розділяють на рисунок і друковану графіку.

Рисунок (від слова «риска») – це зображення на будь-якій площині, створене від руки сухими чи рідкими матеріалами, накреслене твердим інструментом. Рисунок – твір унікальний, тоді як друкована графіка може бути тиражованою в багатьох екземплярах (крім монотипії). Образотворчі матеріали: туш-перо, пастель, вугілля, сангіна, пастель, олівці. Головний матеріал графіки – папір.

Гравюра – окрема область графіки, що передбачає вирізання рисунка на дошці з подальшим відтисненням його на папері.

Сама по собі дошка має лише підсобне значення: метою художника є відтиск – відбиток або, як його іноді називають, *естамп*. Проте, естампом вважається не будь-який відтиск, а лише той, який надруковано під безпосереднім наглядом автора і він має не прикладний, ілюстративний, а самостійний, станковий характер [2, с. 101].

Розрізняють чотири різновиди естампа: високий (опуклий) друк, плоский друк, глибокий друк і трафаретний друк. До опуклого друку відносять ксилографію, ліногравюру і гравюру на картоні. До плоского друку – літографію з усіма її різновидами і монотипію. До глибокого друку: офорт, різцеву гравюру, мецо-тинто, пунктир, суху голку, акватинту, резерваж, лавіс, м'який лак, олівцеву манеру. До трафаретного друку – шовкографію [3].

Основні види гравюри за *технікою виконання*:

Ксилографія (гравюра на дереві) – найдавніший спосіб виготовлення гравюри, що зародився в Китаї у VII (за деякими джерелами VIII) ст. В Європі з'явилася в XV ст. До кінця XVII ст. ксилографію робили на дошках поздовжнього розпилу м'яких порід дерева (обрізна гравюра), з кінця XVIII ст. – поперечного розпилу твердих порід (торцева гравюра). Кількість якісних відбитків із поздовжніх дошок в межах декількох сотень екземплярів, із торцевої – десятки тисяч примірників.

Шовкографія – вид художньої трафаретного друку, що передбачає використання трафаретів – спеціальних друкованих форм для проникнення фарби. Виникла у Китаї в кінці X ст. В Європі з'явилася наприкінці XVIII ст., проте через дефіцит і дорожнечу шовку не отримала широкого розповсюдження. Шовкографія дозволяє отримати яскраві, барвисті рельєфні зображення, друкувати якісні репродукції картин.

Різцева гравюра з'явилася у першій половині XV ст. З XVII ст. почала витіснятися різновидами офорту. Рівну металеву пластину ретельно шліфують, потім наносять контурне зображення. Для отримання штрихів і ліній застосовують різці-штихелі, голки. Потім зображення заповнюють густою фарбою, яка легко зчищається і залишається лише в поглиблених місцях. Для отримання відтисків використовують порівняно товстий, вологий папір. Для відбитка характерна сувора організація ліній і чітке моделювання форми, зображення будується за допомогою паралельних або утворюючих косу сітку ліній. Техніка складна і відрізняється деякою обмеженістю художніх можливостей.

Офорт (гравюра на металі) – більш поширений. Відомий із початку XVI ст. При його створенні металеву пластину, покривають кислототривким лаком. Потім на ній подряпають гравірувальною голкою малюнок, протравлюють кислотою, подряпини заповнюють фарбою і роблять відбиток. Матеріалом для створення друкованої форми може бути: мідь, цинк, сталь, залізо, латунь. Кількість відбитків із офортних дошок обмежена – від ста до трьох сотень у залежності від металу.

Пунктир, *пунктирна манера* – різновид офорта. З'явилася на межі XV-XVI ст. Зображення створюється на друкованій формі за допомогою ударів молоточком по пунсонам, гострим сталевим штифтам. При сильному ударі виходять більш темні ділянки, при слабкому – ледь помітний тон. Відбитки відрізняються майже мальовничою м'якістю світлотіні, ефектною легкістю зображення. Кольоровий пунктир чудово передає нюанси акварельного або пастельного малюнка.

Суха голка – техніка офорта, що не використовує травлення. Набула поширення з початку XIX ст. Зображення продряпується голкою на металі, позбавленому ґрунту, потім заповнюється фарбою і за допомогою офортного верстата робиться відбиток на папері. Офорт у цій техніці може бути надрукований не більше 20 разів.

Монотипія – вид друкованої графіки. Виникла у XVII ст. На ідеально гладку поверхню друкарської форми наноситься від руки рисунок фарбами, відбиток потім знімається зволуженим папером на друкарському верстаті або вручну. Отриманий на папері відтиск завжди унікальний і неповторний, оскільки в цій техніці можна надрукувати лише один естамп.

Мецо-тинто – різновид офорта. Виникла у середині XVIII ст. Попередньо відполіровану поверхню металевої пластини покривають безліччю найдрібніших заглиблень, щоби вона набула характерної шорсткості. При друці така пластина-заготовка дає суцільний чорний тон. Для отримання зображення, в місцях, що відповідають світлим частинам малюнка, дошку вискоблюють і вигладжують, досягаючи поступових переходів від тіні до світла. Гравюри відрізняються глибиною і багатством світлотіньових відтінків. Техніка дозволяє отримати лише від десяти до п'ятнадцяти якісних відбитків.

Акватинта – різновид офорта. З'явилася в другій половині XVIII ст. Відбиток гравюри в цій манері нагадує малюнок аквареллю. Перед травленням на друковану форму наносять кислототривку смолу: каніфольну, асфальтову або іншого походження, потім опускають в азотну кислоту. Для того, щоб отримати багатство фактурних і тональних нюансів, деякі художники доводили число травлення більш ніж до двадцяти етапів. Протравлені поглиблення потім заповнюють офортної фарбою і за допомогою офортного верстата виконують відбиток на папері.

Лавіс – різновид акватинти, відомий з кінця XVIII ст. Малюнок наноситься прийомом голкового офорта. Тональність отримують шляхом травлення кислотою, яку наносять на дошку пензлем. Межі тонової плями різко окреслені. Відбиток лавісом нагадує роботи, виконані акварельними фарбами. Лавіс за своїми зовнішніми образотворчими характеристиками дуже наближений до акватинти, але відрізняється від неї акварельністю тонової плями, м'якістю і розмитістю обрисів. Техніка дозволяє отримати не більше тридцяти якісних відбитків.

Резерваж – різновид офорта. З'явилася в другій половині XIX ст. Чорнилом, гуашшю або тушшю з додаванням цукру наноситься малюнок пером або пензлем на гладку поверхню металу. Потім друкована форма покривається кислототривким ґрунтом і опускається у воду. Розбухаючи, чорнило піднімають частинки ґрунту, що лежать над

ними, які легко знімаються, оголюючи метал. Потім друковану форму опускають в азотну кислоту і за допомогою офортного верстата виконують відбиток на папері. Виходить гравюра, що нагадує начерк пером або малюнок пензлем.

Олівцева манера – різновид пунктирної манери поглибленої гравюри на металі, що імітує малюнок олівцем, вугіллям, сангіною або пастеллю. Є комбінованою технікою – наполовину офортною, наполовину різцевою. Була створена виключно для відтворення малюнків і як самостійна манера не отримала широкого розповсюдження. Зародилася в середині XVIII ст. Гравірується по офортному лаку рулетками різних видів (ручки із зубчастими коліщатками) і мітуаром (маточка з насадженими зубцями). Після травлення кислотою лінії посилюються штихелем, голкою і рулетками прямо на друкованій формі.

М'який лак – різновид офорта. На друковану форму наносять кислототривкий шар м'якого лаку, потім обережно накладають аркуш тонкого паперу. Після чого на папір олівцем наноситься малюнок. Олівець продавлює папір, і той у свою чергу прилипає до м'якого лаку. Коли папір знімають, він зриває лак з друкарської форми і оголює метал. Потім друковану форму опускають в азотну кислоту і за допомогою офортного верстата виконують відбиток на папері.

Літографія – спосіб друку, при якому фарба під тиском переноситься з літографського каменю на папір. Винайдена в кінці XVIII ст. На літографському камені (шматок щільного вапняку, який шліфується до гладкого стану) малюється зображення, потім поверхню каменю протрують сумішшю, яка містить азотну кислоту, що впливає на не покриту малюнком поверхню. Валиком на зволожений камінь наноситься фарба, яка пристає лише до непротравлених частин каменю, потім за допомогою літографського верстата виконують відбиток на папері.

Хромолітографія – кольорова літографія, в якій для кожної фарби використовується окремий камінь, друк проводиться послідовно кожним кольором. Для отримання високоякісних кольорових зображень іноді застосовували до тридцяти каменів. З часом камінь замінили алюмінієвими і сталевими пластинами.

Ліногравюра – гравюра на лінолеумі. З'явилася на межі XIX-XX ст. Для ліногравюри використовується спеціальний лінолеум, зображення вирізається різцями різної величини. Потім його покривають валиком спеціальною фарбою і виконують відбиток на папері. Ліногравюра проста у виконанні і дозволяє великий тираж.

Гравюра на картоні – сучасна техніка гравюри. В якості матеріалу для друкованої форми використовується картон різної щільності. Штрихи на картоні прорізаються голкою або ножом, тонові площини досягаються розпушенням поверхні картону або за допомогою аплікації. Художні можливості гравюри на картоні досить обмежені, через що вона не отримала широкого розповсюдження.

Гравюра на пластику – одна із найпростіших технік глибокого друку. З'явилася у XX ст. Зображення на пластику створюють за допомогою різців, покривають фарбою і роблять відтиск. Відбитки відрізняються виразністю лінійно-штрихових поєднань.

Авторська друкована графіка завжди виконується обмеженим тиражом. Будь-який відбиток з тиражу, якщо він віддрукований і підписаний самим автором, – вважається оригіналом і володіє художньою цінністю. Підпис, як правило, робиться твердим олівцем по вологому паперу. У цьому випадку його неможливо стерти без явних слідів підчищення, так як олівець глибоко врізається в папір. Підпис ставиться під нижнім правим краєм зображення із зазначенням року створення друкованої форми. У лівій стороні відбитка пишеться назва естампа і вказується манера виконання і номер тиражу. На зворотному боці відбитка прийнято писати прізвище та ініціали автора, назву твору, рік виконання, манеру і розміри гравюри [3].

Гравюра називається *авторською*, якщо вона вся (включаючи обробку дошки) виконана самим художником. *Репродукційна гравюра* – це та, що відтворює живопис із різним ступенем повноти і точності.

Різновиди графіки за *призначенням*:

Станкова – твори самостійного значення (рисунок та естампи) для оздоблення інтер'єрів, які вимагають відповідного оформлення (паспарту, скло, рамка). Естампами часто замінюють у повсякденному побуті навіть унікальні і коштовні картини, написані олією. Така популярність інтер'єрної графіки пов'язана із розвитком так званого монументального естампа. Розширення поліграфічної бази тиражного естампа справило безпосередній вплив на характер графічного мистецтва загалом [4, с. 140].

Книжкова – є складовою книги (*ілюстрації, вільєтки, заставки, кінцівки, ініціали чи буквиця у середньовічних рукописах, обкладинки, суперобкладинки тощо*). Окремим її різновидом, що має досить самостійне художнє значення, є ілюстрація. Проте, попри широку палітру можливостей, ілюстрація не є цілком самостійним жанром і завжди підпорядковується змісту авторського тексту, а також суто формальним параметрам – розміру та композиції аркуша конкретної книги з її поліграфічним макетом. Саме тому художник-ілюстратор повинен майстерно володіти основами композиції у книжковій графіці й уміло використовувати її закони та принципи у власній практиці [1, с. 116].

Одним із варіантів книжкової графіки, що з'явився дещо раніше за книгодрукування, є *мініатюра* (рисунок у середньовічних рукописах, виконаний суриком або кіновар'ю).

Окремим напрямом діяльності художника-графіка є досить складана робота над *станковою графікою на теми літературних творів*. Існує небезпека переступити межу жанру і створити звичайну книжкову ілюстрацію, тоді як мета художника – станковий твір, що має самостійне художнє значення, може існувати поза книгою, незалежно від неї, а водночас розкривати ідею свого літературного першоджерела [5, с. 102].

Газетно-журнальна графіка включає в себе шрифтове оформлення, ілюстрації, орнаментальні елементи, логотипи, емблеми тощо.

Плакат (політичний, театральний, торговельний). Це художній засіб інформаційного чи агітаційного характеру, основною метою якого є привернення уваги людей до певної події, заклик взяти участь в якійсь справі тощо. Плакат використовує зображення і шрифт. Основні художні особливості плакату: лаконічність, графічна

виразність, інформаційна насиченість, емоційний вплив, типографіка, композиційна цілісність [6, с. 91-93].

Афіша – це ізографічне зображення, що містить інформацію про певний культурний захід або подію (назва, місце проведення, дата і час, організатори тощо). Афіша призначена для розклеювання. В художній афіші зображення і шрифт створюють візуальну гармонію, основними принципами якої є: композиційна рівновага, контраст, стилістична єдність, ієрархія інформації, прозорість та інтеграція.

Прикладна або *промислова*, яка включає художнє проектування поштових, грошових, товарних знаків, етикеток (один з різновидів інтелектуальної власності), емблем тощо.

Екслібрис – книжковий знак, художня етикетка невеликого розміру з ім'ям власника книги. Часто містить у собі зображення і клеється, як правило, на внутрішній стороні книжкової оправи. Головне завдання художника – передати мовою екслібриса особистість замовника або того, кому він присвятив свій твір. Життєве кредо, професія й духовні потреби окремої людини стоять майже за кожним екслібрисом. Іноді твір набуває справжнього філософського змісту. Через певну особу екслібрис розповідає про час, коли вона жила, країну, естетичні й художні смаки епохи. Таке узагальнення приводить до розширення тем, тому не випадково, що сучасні виставки екслібриса та колекції мають тенденцію комплектуватись за окремими темами: музика, театр, література, архітектура, мистецтво, навіть еротика, або джаз [7, с. 168, 173]. Гарний екслібрис – це не просто графічна мініатюра, це самостійний твір мистецтва, що оцінюється нарівні з книгою.

Робоча (учбовий рисунок, замальовки, начерки, ескізи), яка обслуговує ідеї і попередню роботу в будь-якому виді мистецтва.

Окрема галузь графіки, що має давньосхідне походження, – це *епіграфіка*, *мистецтво шрифту*, *каліграфія*, які є частиною зображення.

Невід'ємним у графіці є поняття *серійності*, оскільки від самого початку своєї історії вона мала потужний потенціал для тиражування і створення тематичних серій. Серійність у графіці передбачає створення набору взаємопов'язаних творів, об'єднаних єдиною тематикою, стилістикою або технікою. Кожен аркуш графічної серії являє собою композиційно завершений твір, у якому втілено свій сюжет, власну закінчену думку [4, с. 140]. Це може бути як авторська серія (цикл гравюр чи ілюстрацій), так і серійне відтворення одного зображення (друковані репродукції, плакати, естампи).

Завдяки технічним особливостям твори друкованої графіки можуть бути відтвореними в багатьох примірниках, що не лише сприяє глибокому розкриттю теми, але й забезпечує їх доступність і поширення серед широкої аудиторії. Серійний принцип використовується як у традиційному графічному мистецтві (естамп, книжкова ілюстрація, плакат), так і в сучасних напрямках (дизайн, реклама, поп-арт). Усесвітньо відомими графічними циклами є книжкові ілюстрації Г. Доре до «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі (1870), тематичні серії «Аполікаліпсис» А. Дюрера (1498), «Історія повії» В. Хогарта (1732), «Капрічос» Ф. Гойї (1799), 50 зображень Мерілін Монро Е. Воргола (1962).

Для аналізу творів графіки важливе розуміння її взаємозв'язку з живописом, як найбільш суміжним видом мистецтва.

Графіка підпорядковується усім жанрам живопису: портрету, пейзажу, натюрморту, сюжетно-тематичній композиції, інтер'єрному і анімалістичному жанрам.

Як і в живописі, у ній присутня стилістика, художня манера. У рисунку, більше ніж в будь-якому виді мистецтва, проглядається особистий почерк художника.

Однією із важливих відмінностей між графікою і живописом є те, що живопис завжди приховує матеріал площини, на якій він виник і тим паче, якщо художник використав ґрунт. На відміну від паперу (головного матеріалу графіки), наприклад, саме полотно, його колір не приймають участь в створенні зображення, хоча при тонкім живописнім шарі його фактура проступає, в чому є своя чарівність. А в графіці колір паперу, його фактура – невід'ємна частина самого рисунка. Можливо тому акварель і знаходиться між живописом і графікою, бо в ній дуже важлива роль паперу.

Графіка невід'ємно пов'язана з живописом. І тому, що в живописі є рисунок (хоча часто обходяться і без нього), і тому, що рисунок може бути живописним. Прикладом цього являється пастель, в якій графіка плавно переходить в живопис.

Як і живопис, графіка не виключає застосування кольору, проте використовує його за допомогою інших виражальних засобів.

Основна відмінність графіки від живопису в матеріалах і технологічних прийомах.

Якщо живописці пишуть картини, то графіки саме рисують. Рисують в графіці тому, що образотворчі матеріали – сухі, тверді, на відміну від рідких чи пастозних фарб живопису. Тут також бувають пастозні і навіть рідкі барвники (гелева ручка, туш-перо), але все рівно ручка і перо зберігають для художника тонку лінію.

Також, на відміну від живопису, графіка не володіє яскраво вираженою фактурою, якої може досягати живописець. Фактура в графіці може бути створена переважно за допомогою її рельєфної основи – паперу або картону. В живописі ж – через технічні прийоми нанесення фарб.

І живопис і графіка зображують світ на площині, де закони побудови єдині. В образотворчому мистецтві головне – побудувати зображення, для чого й винаходять різні засоби, чим і доводиться спорідненість живопису і графіки. Їх професійні інструменти подібні, близькі. Вони ще більше рідняться, коли виникає можливість поєднати їх зі скульптурою чи архітектурою, декоративно-прикладними творами, мистецтвом зовсім іншої природи, інших законів зображення.

На основі вищезазначених характеристик графіки як виду мистецтва був розроблений орієнтовний зміст, який допоможе студентам під час візуального аналізу графічних творів.

Орієнтовний зміст аналізу твору графіки:

- назва твору, автор, в якому році виконаний;
- різновид графіки за призначенням;
- до якого жанру живопису відноситься чи поєднується з іншими жанрами;

- власна інтерпретація сюжету (опис місця дії; опис представлених подій тощо);
- аналіз композиційного (виділення планів, центру композиції, розміщення та підпорядкованість деталей тощо) та перспективного вирішення;
- відповідність реальності, або релігійному, міфологічному чи літературному сюжету тощо);
- оцінка колірною вирішення;
- зазначення та оцінка художньої техніки виконання; характеристика образотворчих матеріалів для рисунку;
- художня манера, стилістика твору;
- характеристика виражальних засобів;
- оцінка загального настрою твору;
- висловлення особистого враження від споглядання твору.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, було досліджено, вивчено та систематизовано основні характеристики графіки як виду мистецтва, що є критеріями мистецтвознавчого аналізу графічних творів. На їхній основі було розроблено орієнтовний зміст, який допоможе студентам художніх спеціальностей у проведенні фахового аналізу творів графіки. **Перспективи подальших досліджень** будуть направлені на дотичні дослідження у сфері декоративно-прикладного мистецтва і розроблення орієнтовного змісту для аналізу його творів.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Давиденко, Л., 2014. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету*, 1 (12), 115-118. Доступно: <<https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/835/2208>>.
2. Іванов-Ахметов, В., 2013. Гравюра: історичний огляд і основні різновиди мистецької техніки. *Технологія і техніка друкарства*, 3 (41). 101-120. DOI: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(41\).2013.30799](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(41).2013.30799).
3. Естамп. Класифікація і різновиди. Доступно: <<https://mds.lviv.ua/estamp/>>.
4. Бренюк, А., 2018. *Графіка Кам'янець-Подільського в художній культурі краю ХХ століття*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 272.
5. Владич, Л., 1967. *Мовою графіки. Огляди. Статті. Рецензії*. Київ: Мистецтво, 247.

6. Єжова, О., Колісніченко, О., Остапенко, Н., Пашкевич, К. С., 2022. Соціальний плакат як особливий жанр мистецтва. *Актуальні проблеми сучасного дизайну: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 квіт. 2022 р. / КНУТД. Київ, 91-94.* Доступно: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/21112/1/APSD_2022_V2P091-094.pdf?utm_source=chatgpt.com>.

7. Амеліна, С., 2017. Мистецтво екслібриса. Питання атрибуції творів. *Український музей, 168-174.* Доступно: <<https://vitaantiqua.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/21VamusAmelina-1.pdf>>.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF GRAPHIC ART ANALYSIS IN THE TRAINING OF ART STUDENTS

Alla Brenyuk,

PhD in Arts,

Senior Lecturer at the Department of Fine Art
and Arts and Crafts and Restoration of Works of Art,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4725-3024>

brenyuk@kpnu.edu.ua

Abstract. The analysis of graphic works is based on the main characteristics of graphics as a form of art, such as: color, composition, genre, plot, technique, type, stylistics, etc. Due to the wide range of expressive means (line, stroke, spot, color, dot), synthesis of genres, techniques and styles, unlimited variability of form formation, graphics, like painting, have the maximum number of artistic possibilities.

By functional purpose, graphics are divided into: easel, book, newspaper and magazine, poster, poster, applied, working, bookplate. The functional purpose of a graphic work affects not only its size, but also the choice of plot and execution technique. By technology, printed graphics and drawing are distinguished. Each of them is characterized by technological features that depend not only on materials, but also on the methods and techniques of embodying an artistic image.

The main expressive means of graphics is the line, which carries the main emotional load. Endowed with aesthetic and meaningful expressiveness, it is capable of evoking physical, physiological and psychological sensations. Other expressive means of graphics (stroke, color, spot, and dot) complement the line with their own characteristics, which a professional artist must take into account when creating a work of art.

The subject matter of graphic works varies according to the genres of painting (portrait, landscape, still life, plot-thematic composition, etc.), which can exist both separately and in close interrelation. There are also works of non-objective graphic art that do not fit into

the traditional understanding of «genre» and are not subject to the generally accepted classification.

Graphics are closely related to painting. For it, as for any type of art, the concept of composition is inherent, the regularities of which are the invariable basis of artistic creativity.

Artistic style vividly reflects the «handwriting» of an artist or an entire era. It is closely related to stylistics. The stylistic specificity of graphics is no less diverse than the means of its depiction. Despite the wide expressive possibilities, the language of graphics is even more conditional than that of painting.

Keywords: art; graphics; line; drawing; engraving; composition; genre; art students.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Davydenko, L., 2014. Zasoby khudozhnoi vyraznosti u knyzhkovii hrafitsti: tradytsii ta innovatsii [Meanings of artistic expression in book graphics: traditions and innovations]. *Naukovyi visnyk melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 1 (12), 115-118. Dostupno: <<https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/835/2208>>.
2. Ivanov-Akhmetov, V., 2013. Hraviura: istorychnyi ohliad i osnovni riznovydy mystetskoï tekhniki [Engraving: historical overview and main varieties of graphic techniques]. *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva*, 3 (41). 101-120. DOI: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(41\).2013.30799](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(41).2013.30799).
3. *Estamp. Klasyfikatsiia i riznovydy* [Print. Classification and varieties]. Dostupno: <<https://mds.lviv.ua/estamp/>>.
4. Breniuk, A., 2018. *Hrafika Kamiansia-Podilskoho v khudozhnii kulturi kraiu KhKh stolittia* [Graphics of Kamianets-Podilskyi in the artistic culture of the region of the 20th century]. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 272.
5. Vladych, L., 1967. *Movoiu hrafiiky* [In the language of graphics]. Ohliady. Statti. Retsenzii.. Kyiv: Mystetstvo, 247.
6. Iezhova, O., Kolisnichenko, O., Ostapenko, N., & Pashkevych, K. S., 2022. Sotsialnyi plakat yak osoblyvyi zhanr mystetstva [Social poster as a special genre of art]. *Aktualni problemy suchasnoho dyzainu: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 27 kvit. 2022 r. / KNUVD*. Kyiv, 91-94. Dostupno: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/21112/1/APSD_2022_V2_P091-094.pdf?utm_source=chatgpt.com>.
7. Amelina, S., 2017. Mystetstvo ekslibrysa. Pytannia atrybutsii tvoriv [The art of bookplates. Issues of attribution of works]. *Ukrainskyi muzei*, 168-174. Dostupno: <<https://vitaantiqua.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/21VAmusAmelina-1.pdf>>.